

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIBLIGI

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SANITARIYA-EPIDEMIOLOGIK OSOYISHTALIK VA
JAMOAT SALOMATLIGI XIZMATI**

SANITARIYA, GIGIYENA VA KASB KASALLIKLARI ILMIIY-TADQIQOT INSTITUTI

**SANITARIYA-EPIDEMIOLOGIK OSOYISHTALIKNI
TA'MINLASH VA AHOLI SALOMATLIGINI MUHOFAZA
QILISHNING DOLZARB MUAMMOLARI**

RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIY ANJUMANNING

TEZISLAR TO'PLAMI

**Tibbiyot fanlari doktori, professor
R.T. KAMILOVA ning
umumiy tahririyati ostida**

Toshkent - 2022

Башарова Л.М. Гигиеническая оценка домашнего питания детей дошкольного возраста в будние и выходные дни	23
Башарова Л.М. Недельный рацион домашнего питания детей дошкольного возраста	24
Зарединов Д.А., Кодиров Д.А., Исраилова Г.М. Соя ва соя махсулотларининг радионуклид таркибини гигиеник асослаш	25
Ибадова Г.А., Мусабаев Э.И., Ражабов И.Б., Кадырова Н.Э., Байназаров М. Возможности отечественного препарата рутан при лечении COVID-19 у детей	27
Исакова Л.И., Атаниязова Р.А., Камилова Р.Т., Усманова М.И., Ташбаев Н.С. Характеристика условий проживания населения	28
Искандаров Т.И., Романова Л.Х. К вопросу о токсичности комплексного удобрения «Uni-agro»	30
Iskandarova G.T., Abdullaev M. A. To the problem of latex allergy in medical workers	32
Искандарова Г.Т., Ташпулатова М.Н., Самигова Н.Р. Фармацевтика корхонасининг иш жойлари ҳавосида чангланганликни гигиеник баҳолаш	33
Искандарова Г.Т., Юсупхўжаева А.М. Юза фаол моддалар очиқ сув ҳавзаларини ифлослантирувчи манба сифатида	35
Исмайлова М.Б., Отажонов И.О., Файзибоев С.С. Буйрак касаллиги бўлган беморлар овқат рационидаги нутриентлар таҳлили	36
Исмадиярова З.Д., Хамрокулова М.А., Мирджураев Э.М. Касбий кохлеар невритни даволашда гирудотерапиянинг самараси	38
Кадирова Н.Р. “Фавкулотда вазият”нинг узок муддатли шароитида мигрантлар орасида оив инфекцияси эпидемиясининг ўзгариш хусусиятлари	39

Хулоса. Чикинди сув таркибидаги сунъий юза фаол моддаларни камайтириш ва миқдорини гигиеник меъёрлар даражасига келтиришда Салар ва Бозсу аэрастанциялардаги биологик тозалаш иншоотларининг роли беқиёсдир. Биологик тозалаш иншоотларидан аэротенклар чикинди сув таркибидаги сунъий юза фаол моддаларни биохимиявий оксидлаш натижасида камайтиради. Натижада чикинди сув таркибидаги сунъий юза фаол моддалар миқдори гигиеник меъёр Санитар Қоида ва нормативлари 0318-015-сонли талабларига мос келади. Биологик тозалаш иншоотларини сунъий юза фаол моддалар миқдорини камайтириш бўйича самарадорлигини оширишда коагулянтлардан фойдаланиш, ёки чикинди сувни активлаштирилган кўмирли филтрдан ўтказиш сунъий юза фаол моддалар миқдорини янада камайтирган бўлар эди.

БУЙРАК КАСАЛЛИГИ БЎЛГАН БЕМОРЛАР ОВҚАТ РАЦИОНИДАГИ НУТРИЕНТЛАР ТАҲЛИЛИ

Исмайлова М.Б., Отажонов И.О., Файзибоев С.С.

Тошкент тиббиёт академияси

Кириш. Энг муҳим ижтимоий аҳамиятга эга касалликларнинг шаклланишида ва ривожланишида саломатлик учун хавф омиллари ҳисобланган хулқ-атвор, биологик, ирсий, ижтимоий, экологик ва касбий хавфли омиллар касалликларга чалиниш эҳтимолини оширади, уларнинг ривожланиши ва салбий оқибатларга олиб келишида катта рол ўйнайди. Тўғри овқатланиш инсон саломатлигини мустаҳкамлашнинг асосий талабларидан бири ҳисобланиб, алоҳида ва жамоавий гуруҳларининг саломатлик ҳолатини белгиловчи омил сифатида эътироф этилади. Соғлом турмуш тарзига амал қилиш, шу жумладан жисмоний машқлар, тўғри овқатланиш, чекишни ташлаш, қон босимини, қондаги глюкоза ва оксил миқдорини назорат қилиш буйрак касалликлари ривожланишини камайтиришга ёрдам берадиган муҳим омиллардир.

Одатда буйрак касаллиги бўлган беморлар учун овқат рациони таркибидаги оксил кунига 1 кг тана вазнига 0,6 г бўлиб, уларнинг камида 50%и тухум, балиқ ва гўшт каби юқори биологик қийматга эга бўлган маҳсулотлардан ташкил топган бўлиши керак. Кунлик қувватмандликнинг асосий қисми углеводлар (умумий қувватмандликнинг 55-60%и) ва ёғлар (умумий қувватмандликнинг 30-35%и) ҳисобига тўлдирилиши керак. Оксилга бой озиқ-овқат маҳсулотларини (сут ва ярим тайёр озиқ-овқат маҳсулотлари) чекланиши ҳисобига ушбу парҳезда одатда фосфор (кунига 600-800 мг), натрий (кунига 2-3 г) ва калций кам бўлади.

Илмий ишнинг мақсади экологик ноҳуш шароитда истиқомат қиладиган буйрак касаллиги бўлган беморлар оват рационидаги нутриентларни баҳо беришдан иборат.

Бунинг учун Қорақалпоғистон Республикасида истиқомат қиладиган буйрак касаллиги бўлган 50 нафар (эркаклар – 22 нафар ва аёллар – 28 нафар) беморларни овқат рационани ўрганилди. Маълумотларни йиғиш учун анкета-сўровнома ёрдамида маълумотлар йиғилиб, қиш-баҳор мавсумидаги овқат рационадаги нутриентлар таркиби таҳлил қилинди.

Тадқиқот натижасида олинган маълумотларни таҳлилида истеъмол қилинган озиқ-овқат маҳсулотларини нутриент таркибини таҳлил қилганимизда, қиш-баҳор мавсумида эркаклар овқат рационада умумий оқсил 48,1г бўлиб, аёлларда эса 49,8 г бўлган. Овқат рационада ҳайвон оқсили, жинсга мос равишда, 22,6 ва 24,8 г ташкил қилган. Ҳайвон оқсилнинг асосий манбалари гўшт ва сут маҳсулотлари бўлса, ўсимлик оқсили манбалари нон ва ёрмалар ҳисобланади. Кунлик овқат рационада ёғлар 56,6 ва 53,6 г бўлган. Инсон организмни углеводлар билан сифат ва миқдор жиҳатдан етарли даражада таъминлаш муаммоси алоҳида эътиборга лойиқдир. Овқат рационада углеводлар 278,4 ва 264,7 г. ни ташкил қилган. Озиқавий қийматга эга бўлган макронутриентлар (оқсил, ёғ, углевод) нисбати меъёрда 1:1:4 бўлиши керак, ҳақиқатда эса эркак жинсидаги беморларда бу нисбат 1,0:1,2:5,8; аёлларда эса 1,0:1,1:5,8 бўлган. Таъкидлаш жоизки, ёрмалар, дуккакли ва нон маҳсулотлари ҳисобига овқат рационада ёғ ва углеводларни миқдори оқсилга нисбатан кўпроқ эканлиги кузатилган.

Беморлар ёрмаларни меъёрдан кўп истеъмол қилишган бўлсада, кунлик овқат рационадаги макронутриентлар (минерал элементлар ва витаминлар) таҳлили шуни кўрсатдики, эркакларда кальций миқдори 578,6 ва 566,7 г бўлган бўлса, фосфор ва магний миқдори мос равишда 814,9-835,1 ва 234,9-236,4 г эканлиги аниқланди. Темир моддаси жинсга мос равишда 7,4 ва 8,7 г ни ташкил қилди. Шу ўринда овқат рационадаги Са:Р (меъёрда 1:1,5 ёки 1:2) ва Са:Мg (меъёрда 1:0,5) нисбатига ҳам баҳо бериб ўтиш лозим, чунки организмга кальций элементини сўрилишида бу иккита элемент билан бўлган нисбат катта аҳамиятга эга.

Илмий изланиш олиб борилаётганда беморлар овқат рационада Са:Р нисбати эркакларда 1:1,4; аёлларда 1:1,5 ни тақшил қилган бўлса, Са:Мg нисбати иккала жинс вакилларида ҳам 1:0,4 эканлиги аниқланди.

Буйрак касаллиги бўлган беморларнинг кунлик овқат рационани таҳлилида А ва С витаминлари меъёрга нисбатан кам эканлиги аниқланди, маълумки, бу витаминлар кучли антиоксидантлик хусусиятига эгадир. Эркак беморлар овқат рационада С витамини 45,6 г, аёлларда эса 36,0 г; А витамини мос равишда 456,2 ва 321,1 мкг эканлиги кузатилди. Витамин В₁ эркакларда 0,83 г; аёлларда 0,82 г; витамин В₂ мос равишда 0,60 ва 0,62 г бўлган. Овқат рационани таҳлилида аниқланган А, В₁, В₂, РР ва С витаминларининг кам эканлиги, сабзавот, мева ва тар меваларни етарли миқдорда истеъмол қилинмаганлиги билан боғлиқ.

Хулоса. Таҳлиллардан олинган натижаларга асосланиб, буйрак касаллиги бўлган беморлар овқатланиши сифат ва миқдор жиҳатдан пастлиги, овқат рационининг озиқавий ва биологик қиймати, шунингдек қувватмандлигининг етарли эмаслиги, оқсил ва ёғларнинг номуносивблик билан тавсифланади.

КАСБИЙ КОХЛЕАР НЕВРИТНИ ДАВОЛАШДА ГИРУДОТЕРАПИЯНИНГ САМАРАСИ

¹Исмадиярова З.Д., ¹Хамрокулова М. А., ²Мирджурев Э.М.

¹ЎзР ССВ Санитария, гигиена ва касб касалликлари ИТИ

²ЎзР ССВ Тиббий ходимларининг касбий малакасини ривожлантириши маркази

Кириш: Қулоқдаги шовқин - эшитиш анализаторининг турли патологияларида асосий, доимий ва кўпчилик ҳолларда энг эрта кузатиладиган симптомларидан биридир. Маълумотларга кўра қулоқдаги шовқин беморларда ўртача 82-85%, турли муаллифларнинг кўрсатишларича 16,5% дан 93% гача ҳолларда учрайди. Тоғ-кон саноати асосий касбларида ишловчи ходимлари ишлаб чиқаришнинг турли табиатга эга ва жадалликдаги комплекс таъсирга эга зарарли ва хавфли омиллар билан боғлиқ ноқулай шароитда фаолият олиб боришади, бу касбий хавф-хатар билан боғлиқ ва энг кўп тарқалган кохлеар неврит каби касб касаллигини ривожланишига олиб келади. Республикамизда касб касалликлари таркибида касбий кохлеар неврит (ККН) дастлабки ўринлардан бирини эгаллайди.

Касбий кохлеар невритни олдини олиш, халқ табобати усулларини қўллаш ёрдамида даволашнинг янги усулларини ишлаб чиқиш бугунги тиббиётнинг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади. Ҳозирда ишловчи аҳолининг саломатлигини сақлаш ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга олиб келувчи асосий омиллардан биридир.

Мақсад: Халқ табобатининг гирудотерапия усулини қўллаш орқали касбий кохлеар неврит ташҳисли беморларни даволаш усулларини ишлаб чиқиш.

Тадқиқот усуллари ва материаллари: Санитария, гигиена ва касб касалликлари илмий-тадқиқот институти (СГКК ИТИ) клиникасига стационар даволанишга ётказилган 40 ёшдан 55 ёшгача бўлган 42 нафар ККН ташҳиси тасдиқланган беморларнинг текширув ва даволаш натижалари ўрганилди. Текширувдаги беморлар 2 та гуруҳга ажратилди: 1-гуруҳ – стандарт даволанишга кўшимча гирудотерапия усули билан даволанган ККН ташҳисли 32 бемор, 2-гуруҳ – ККН ташҳисли стандарт асосида даволанган 10 та бемор. Тадқиқот усуллари сифатида ЭЭГ, РЭГ, клиник-биокимё текширувдан фойдаланилди.

Натижалар ва муҳокамалар: 2022 йил январ-июль ойларида СГКК ИТИ клиникасида 42 та ККН ташҳисли беморлар текширув ва даволанишда бўлди. 1-гуруҳ беморларда гирудотерапия билан даволанишдан сўнг асосий гуруҳдаги 26